

УДК 811.111'27

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-4-22>**Людмила ЯСНОГУРСЬКА,***orcid.org/0000-0003-3039-447X*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету

(Рівне, Україна) *kafedrarshu@ukr.net***Наталія МІЧУДА,***orcid.org/0000-0001-7936-7996*

старший викладач кафедри іноземних мов

Рівненського державного гуманітарного університету

(Рівне, Україна) *kafedrarshu@ukr.net***Ірина МАСЛО,***orcid.org/0000-0002-8637-5000*

асистент кафедри іноземних мов

Національного університету водного господарства та природокористування

(Рівне, Україна) *i.m.maslo@nuwm.edu.ua*

КОНЦЕПТ «STATE» В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті аналізується еволюція ознакового складу концепту «state» у художньому дискурсі антиутопій англійських та американських письменників ХХ століття. Оригінальність авторської методики полягає в описі історико-культурного контексту розгортання концепту. Актуальність дослідження обумовлена розглядом концепту «state», який традиційно актуалізується в політичному дискурсі, на матеріалі художнього футуристичного дискурсу. Етимологічний аналіз виявив мотивуючі та понятійні ознаки, що входять до структури концепту. Соціокультурним контекстом появи концепту був період становлення англійської літературної мови та реформування системи державного управління.

Образні когнітивні ознаки визначено під час роботи з художнім матеріалом. Наголошується на унікальності художнього дискурсу в системі дискурсивних різновидів який має творчу, особистісну, буттєву спрямованість. Аналіз 1077 контекстів дозволив виявити, що основними лексемами, що вербалізують концепт «держава» в англomовному художньому дискурсі, є *state, country, society, government, people, nation, power, party, world, a* також топоніми: *Oceania, Eastasia* тощо. Асоціативно-сміслові розгортання концепту «state» відбувається неоднозначно, у межах дихотомій: стабільність – хаос, порядок – безлад, залежність – незалежність, свобода – контроль, закон – беззаконня, індивід – суспільство, рівність – нерівність. Зберігаючи понятійні ознаки стабільності, порядку, незалежності, законослухняності, «держава» актуалізує в антиутопіях негативні характеристики, такі як руйнування історії та культури; знищення інституту сім'ї та шлюбу; трансформація науки на зброю національного безчинства; утримання населення у злиднях; гонка озброєнь; ізоляція народу від решти світу; уніфікація у масштабах всієї країни. Всі ці характеристики держави доведені в антиутопії до абсурду.

Автори впевнені, що англomовні футуристичні романи змушують задуматися над соціальними проблемами сучасності. Багатомірність, комплексність і ціннісна орієнтованість концепту, що вивчається, відображається в антиутопіях особливо яскраво.

Ключові слова: концепт, держава, антиутопія, художній дискурс, англійська мова.

Liudmyla YASNOHURSKA,

orcid.org/0000-0003-3039-447X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Languages

Rivne State University of the Humanities

(Rivne, Ukraine) kafedrarshu@ukr.net

Natalia MICHUDA,

orcid.org/0000-0001-7936-7996

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

Rivne State University of the Humanities

(Rivne, Ukraine) kafedrarshu@ukr.net

Iryna MASLO,

orcid.org/0000-0002-8637-5000

Assistant at the Department of Foreign Languages

National University of Water and Environmental Engineering

(Rivne, Ukraine) i.m.maslo@nuwm.edu.ua

THE CONCEPT OF “STATE” IN THE ENGLISH FICTIONAL DISCOURSE

The article analyzes the evolution of the characteristic composition of the concept “state” in the artistic discourse of dystopias of English and American writers of the 20th century. The originality of the author’s methodology lies in the description of the historical and cultural context of the concept deployment. The relevance of the study is determined by the consideration of the concept of “state”, which is traditionally actualized in political discourse, based on the material of the artistic futuristic discourse. The etymological analysis revealed motivating and conceptual features included in the structure of the concept. The socio-cultural context of the emergence of the concept was the period of the English literary language formation and the reformation of the state administration system.

Figurative and cognitive signs are determined within the work with fiction material. Emphasis is placed on the uniqueness of artistic discourse in the system of discursive varieties, which has a creative, personal, essential focus. The analysis of 1077 contexts revealed that the main lexemes verbalizing the concept of “state” in the English-language artistic discourse are state, country, society, government, people, nation, power, party, world, as well as toponyms: Oceania, Eastasia, etc. The associative-semantic unfolding of the concept “state” is ambiguous within dichotomies: stability – chaos, order – disorder, dependence – independence, freedom – control, law – lawlessness, individual – society, equality – inequality. Keeping the conceptual signs of stability, order, independence, law-abidingness, the “state” actualizes negative characteristics in dystopias, such as the destruction of history and culture; destruction of the institution of family and marriage; the transformation of science into a weapon of national violence; keeping the population in poverty; arms race; isolation of the people from the rest of the world; unification throughout the country. All these characteristics of the state are brought to the point of absurdity in dystopia.

The authors are sure that English-language futuristic novels make us think about the social problems of our time. The multidimensionality, complexity and value orientation of the studied concept is reflected in dystopias especially vividly.

Key words: *concept, power, dystopia, fictional discourse, the English language.*

Постановка проблеми. У цій статті звернено увагу щодо актуального змісту концепту «state» в англійській мовній картині світу, тобто тієї його частини, яка актуально існує для всіх, хто користується даною мовою (мовою даної культури) як засобом взаєморозуміння та спілкування. Інакше кажучи, робиться спроба виділити понятійні ознаки аналізованого концепту. «Держава» – ключовий концепт культурно-політичного устрою суспільства.

Метою нашого аналізу є продемонструвати, як еволюціонує ознаковий склад концепту «state» у художньому дискурсі в текстах антиутопій англійських та американських письменників ХХ ст. Для досягнення мети дослідження застосовувався

метод суцільної вибірки, дискурсивно-стилістичний аналіз, метод статистичної обробки даних, індуктивний метод.

Результати останніх досліджень. Концепти державного устрою та політики стали об’єктами багатьох досліджень. Аналізу концепту «держави» у лінгвістиці присвячені зокрема роботи Ненсі Бонвільєн (Bonvillain, 1993: 122–140) та Маріни Ракової (Rakova, 2003: 76–112).

Виклад основного матеріалу. Для опису етимології лексеми «state» ми звернулися до етимологічного словника Д. Харпера (Online Etymology Dictionary). Відповідно до цього словника, концепт «state» є опосередкованим запозиченням і достатньо молодим концептом. В англійську

концептуальну систему концепт «state» увійшов у середньоанглійському періоді (1200–1300 pp.). Репрезентант концепту мав два шляхи запозичення. Перший шлях – опосередкований, через старофранцузьку лексему *estat* – стан, статус, позиція. Другий шлях – пряме запозичення з латинської мови від лексеми *status* – «місце, позиція, порядок, організація, стан». Крім прямого значення, в латинській мові лексема *status* мала переносно-образне значення: «суспільний порядок, організація суспільства, ранг, становище» (“standing, rank, public order, community organization”). Саме це «політичне» значення латинського *status* було перейнято іншими германськими мовами (німецькою, голландською – *staat*). У свою чергу, поява лексеми «state» у латинській мові можна простежити від праїндоевропейського кореня «sta-» – «стояти, робити твердим».

Таким чином, лексема «state», що існує в середньоанглійській мові з XIII ст., набуває в кінці XIV ст. під впливом латинського виразу «*status rei public*» (“condition of the republic”) нове значення: «політичний устрій країни, необмежену владу, уряд».

Три фактори мають вплив на семантичну еволюцію: когнітивний, лінгвістичний та соціокультурний. Результат когнітивних процесів – зміна лексичного складу, семантичної структури мови та семантичні зрушення значень. Матеріалом для цих процесів служить мова. У ньому нові категорії закріплюються і поширюються. Зміни значень не відбуваються у вакуумі, вони завжди мають соціокультурний контекст, а фактори, що впливають на моделювання реальності за допомогою мови, мають екстралінгвістичний характер (Guyot 2002: 146).

Словникові визначення у сучасних тлумачних словниках (Oxford English Dictionary Online) дозволяють виявити такі **понятійні ознаки**, що входять до структури концепту:

1. A nation or territory considered as an organized political community under one government: *country, nation, land, sovereign state, nation state, kingdom, empire, republic, confederation, federation, body politic, commonwealth, power, world power, superpower, polity, domain, territory*. (Нація або територія, що розглядається як організована політична спільнота під одним урядом: країна, нація, земля, суверенна держава, держава-нація, королівство, імперія, республіка, конфедерація, федерація, політична структура, співдружність, влада, світова влада, наддержава, домен, територія).

2. An organized political community or area forming **part of a federal republic**: *province, federal*

state, region, territory, canton, department, county, area, district, sector, zone. (Організоване політичне співтовариство чи район, що входить до складу федеративної республіки: провінція, федеральна держава, регіон, територія, кантон, департамент, округ, район, сектор, зона).

3. The civil **government** of a country: *parliament, the administration, the regime, the authorities, the council, the Establishment*. (Громадський уряд країни: парламент, адміністрація, режим, влада, рада, істеблішмент).

Дискурсивне висування лінгвоконцептів обумовлено актуальністю ментальних утворень з погляду надання впливу на свідомість цільової аудиторії. Тому концепт «state» традиційно актуалізується у політичному дискурсі. Однак художній дискурс представляється в цьому відношенні не менш цікавим та змістовним.

Маючи творчу, особистісну, буттєву спрямованість, художній дискурс, з одного боку, відображає та втілює художню комунікацію. З іншого боку, він є одним із способів її реалізації. Це дозволяє говорити про суб'єктно-мовленнєву двоплановість художнього тексту, виділення двох різновидів мовної комунікації: реальної та зображеної (вигаданої, внутрішньотекстової) (Плиса, 2012: 210). Реальна комунікація відбувається за лінією «автор – текст – читач», а зображена – безпосереднє спілкування персонажів у тексті. Хронологія тематичної спрямованості антиутопій дає загальне умовне уявлення про зміну визнаного складу концепту «state»:

1) небезпека утилітарної держави (масового споживання);

2) втрата свободи та індивідуальності в тоталітарній державі;

3) критика технократичної держави;

4) наслідки екологічних катастроф.

Для аналізу дискурсивної об'єктивації концепту було взято романи «1984» (1949 рік видання) Джорджа Оруелла, «Механічне піаніно» (1952 рік) Курта Воннегута, «451 градус за Фаренгейтом» (1953 рік) Рея Бредбері та оповідання Курта Воннегута «Гаррісон Бергерон» (1961 рік) та «2BRO2B» (1962 рік). Дані твори видаються нам найбільш репрезентативними з погляду соціальної тематики та актуалізації концепту «state».

Методом суцільної вибірки було виділено 1077 контекстів, аналіз яких показав, що основними лексемами, що вербалізують концепт «держава» в англійському художньому дискурсі, є *state, country, society, government, people, nation, power, party* (284 контексти у романі Джорджа Оруелла «1984», 25,9%), *world* (219 контекстів,

20,3%). Концепт «state», в силу своєї семантичної близькості з концептами країн, може бути вербалізований і топонімами. Антиутопічний художній дискурс – не виняток, ми знаходимо власні імена, що репрезентують даний концепт: Океанія, Остазія, Євразія (Oceania, Eastasia, Eurasia) у Оруелла (132 контексту, 12,2%), Іліум (Ilium) у Воннегута (53 контексти, 5%). В антиутопічних творах дані лексеми з'являються в контекстах, побудованих на системі опозицій: стабільність – хаос, порядок – безлад, закон – беззаконня, законслухняний – злочинний, громадський (колективний) – антигромадський (індивідуальний, одноосібний), суспільство – індивід, залежність – незалежність. Ця система опозицій збігається з антонімами, представленими в Англійському ідеографічному словнику-тезаурусі П. Роже (Roget's Thesaurus of Synonyms and Antonyms). Це можна розглядати як свідчення того, що романи-антиутопії відображають мовну картину світу носіїв англійської мови. Асоціативно-сміслові розгортання концепту відбуваються в рамках наступних дихотомій:

Порядок – безлад; стабільність – хаос: *purges and vaporizations were a necessary part of the mechanics of government* (Orwell: 58). *Great blocks of the population were prevented from working and kept half alive by State charity* (Orwell: 241). Держава милосердна і благодійна лише на стільки, щоб населення ледве могло вижити, а тотальні зачистки та арешти – невід'ємний метод державної машини.

Залежність – незалежність, свобода – контроль: *any country which remained industrially backward was helpless in a military sense and was bound to be dominated, directly or indirectly, by its more advanced rivals* (Orwell: 240). Держави, більш розвинені у промисловому та військовому відношенні, неминуче домінуватимуть над слабкими державами, обмежуючи їх незалежність і свободу.

Закон – беззаконня; законслухняний – порушувачий закон: *"They took him screaming off to the asylum". "He wasn't insane." Beatty arranged his cards quietly. "Any man's insane who thinks he can fool the Government and us"* (Bradbury, 2016: 16). Автори антиутопій безперервно підкреслюють нікчемність людини в порівнянні з системою, з державною машиною. Держава може маскувати свої безчинства під приводом покарання порушення закону.

4. Рівність – нерівність: *It was clear that an all-round increase in wealth threatened the destruction of a hierarchical society... a hierarchical society was only possible on a basis of poverty and ignorance* (Orwell: 239). Наявність ієрархії – важлива і

невід'ємна ознака концепту "state". Однак у футуристичних державах ієрархічність стає гальмом прогресу, причиною злиднів і невігластва мас. Автори антиутопій викривають спробу правлячої еліти звеличитися над рештою людей: *Some people had talked in the old days as though engineers, managers, and scientists were an elite. And when things were building up to the war... there was talk of deeper, thicker shelters for the possessors of know-how, and of keeping this cream of the population out of the front-line fighting* (Vonnegut, 2006: 17).

5. Індивід – суспільство; індивідуальний, одноосібний, антисуспільний – громадський, колективний: *Radio. Television. Things began to have mass... And because they had mass, they became simpler... Films and radios, magazines, books levelled down to a sort of paste pudding norm. The Government, seeing how advantageous it was to have people reading only about passionate lips and the fist in the fist in the stomach, circled the situation with your fire-eaters* (Bradbury, 2016: 26). У спробі створити легкокероване, слухняне, уніфіковане суспільство держава зводить культуру до рівня масових видовищ, ліквідує все, що може підштовхнути населення до аналізу, мислення, критики.

Характерною рисою художнього дискурсу є доповнення мовної картини світу індивідуальним авторським баченням. Індивідуальна картина світу авторів відображена в додаткових смислових навантаженнях лексем, що актуалізують концепт «state»:

а) природне – нав'язане: природність можлива тільки поза суспільством. *His thoughts slid easily, gratefully, into the fantasy of the new, good life ahead of him. Somewhere, outside of society, there was a place for a man – a man and wife – to live heartily and blamelessly, naturally, by hands and wits* (Vonnegut, 2006: 171);

б) щирий – лицемірний: *Life, if you looked about you, bore no resemblance not only to the lies that streamed out of the telescreens, but even to the ideals that the Party was trying to achieve... The ideal set up by the Party was something huge, terrible, and glittering – a nation of warriors and fanatics, arching forward in perfect unity* (Orwell: 94). Правлячий клас ідеалізує державний устрій та державні події в очах народу;

в) однаковість – відмінність. Автори антиутопій попереджають про небезпечні наслідки, до яких можуть призвести уніфікація, знеособлення, однаковість, зведені в самоціль і доведені до абсурду: *Everybody was finally equal. They weren't only equal before God and the law. They were equal every which way. Nobody was smarter than anybody*

else. Nobody was better looking than anybody else. Nobody was stronger or quicker than anybody else. All this equality was due to the 211th, 212th, and 213th Amendments to the Constitution. Some things about living still weren't quite right, though (Vonnegut, 2013: 14). Розповідь Курта Воннегута «Гаррісон Бержерон» наочно ілюструє наслідки втрати індивідуальності, «зрівняльної» системи в державі, де будь-яка інтелектуальна або фізична перевага пригнічується за допомогою спеціальних засобів: радіосигналів або залізних грузил. *George, while his intelligence was way above normal, had a little mental handicap radio in his ear. He was required by law to wear it at all times. It was tuned to a government transmitter. Every twenty seconds or so, the transmitter would send out some unfair advantage of their brains* (Vonnegut, 2013: 16);

д) чоловік, бунтар, опозиція – жінка, дружина, конформізм: Дружини та кохані головних героїв у критичні моменти опиняються не зі своїми чоловіками, а на боці державної машини. Антиутопічна держава втручається у відносини між чоловіком і жінкою, віддаляючи та відчужуючи їх один від одного: *The aim of the Party was not merely to prevent men and women from forming loyalties which it might not be able to control. Its real, undeclared purpose was to remove all pleasure from the sexual act... The only recognized purpose of marriage was to beget children for the service of the Party* (Orwell: 83–84);

е) дика природа – цивілізація: *He would step carefully down, in the pink light of early morning, so fully aware of the world that he would be afraid, and stand over the small miracle and at last bend to touch it. A cool glass of fresh milk, and a few apples and pears laid at the foot of the steps. This was all he wanted now. Some sign that the immense world would accept him* (Bradbury, 2016: 66). Головний герой роману Рея Бредбері, Гай Монтаг, називає свіже молоко, яблука і груші дивом, знаком незайманої природи. Це все, про що він мріє в переломний момент свого життя. Він боїться вступити в незайманий, незворушений цивілізацією світ. Ідеалізація дикої природи і ностальгія за минулим нерозривно переплітаються в його свідомості. Герой роману «Механічне піаніно» Пол Протеус теж представляє минуле і просте життя фермера в казковому світі: *Farming – now there was a magic word. Like so many words with little magic from the past still clinging to them, the word “farming” was*

a reminder of what rugged stock the present generation had come from. ... Paul's pulse quickened, and he daydreamed of living a century before (Vonnegut, 2006: 173).

Автори антиутопій доводять, що наука та прогрес не можуть бути сумісні з тоталітарною державною системою: *scientific and technical progress depended on the empirical habit of thought, which could not survive in a strictly regimented society* (Orwell: 239). Наука у традиційному розумінні перестає існувати: вона трансформується в знаряддя для гонки озброєнь чи засіб придушення мас.

Розглянутий фактичний матеріал свідчить про те, що в антиутопічному художньому дискурсі на перший план висувуються такі ознаки концепту «state», як 1) чітка ієрархічна структура; 2) руйнування історії та культури; 3) знищення інституту сім'ї та шлюбу; 4) трансформація науки на зброю національного безчинства; 5) утримання населення у злиднях; 6) гонка озброєнь; 7) ізоляція народу від решти світу; 8) уніфікація в масштабах усієї країни. Всі ці характеристики держави доведені в антиутопії до абсурду.

Аналіз контекстів показує, що асоціативно-сміслові розгортання концепту в антиутопічному дискурсі відбувається в різних напрямках, вельми неоднозначно та суперечливо. Зберігаючи понятійні ознаки стабільності, порядку, незалежності, законслухняності, «держава» актуалізує в антиутопіях негативні характеристики, такі як нерівність і колективізм, що доходить до абсурду. Задля стабільності та щастя населення футуристичній державі доводиться жертвувати наукою та мистецтвом, для досягнення суспільного ідеалу в жертву приноситься індивідуальність та внутрішня свобода.

Висновки. Англomовні футуристичні романи, незважаючи на всю їхню «фантастичну» тематику та спрямованість у майбутнє, змушують задуматися над соціальними проблемами сучасності. Багатомірність, комплексність і ціннісна орієнтованість концепту, що вивчається, відображається в антиутопіях особливо яскраво. Твори антиутопічного характеру англійською мовою внесли істотний внесок у зміну змісту концепту «state», демонструючи не лише основні літературні тенденції ХХ століття та особливості індивідуальних стилів письменників, а й основні напрямки думки відповідних періодів та ідеологію цілих поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Плисак Д. Художня комунікація VS дискурс: до проблеми співвіднесення понять. *МОВА: науково-теоретичний часопис з мовознавства*. Одеса : Астропринт, № 18. 2012. С. 208–211.
2. Bonvillain N. Language, culture and communication: The meaning of messages New York: Prentice-Hall, 1993. 421 p.
3. Bradbury R. Fahrenheit 451. Seattle: Anthology, 2016. 192 p.
4. Gyori G. Semantic change and cognition. *Cognitive linguistics*. Berlin: Walter de Gruyter, 2002. № 13. P. 123–166.
5. Orwell G. 1984: вебсайт. URL: <https://www.planetebook.com/1984/> (дата звернення: 18.01.2024).
6. Rakova, M. The Extent of the literal: metaphor, polysemy and theories of concepts. Basingstoke; New York, 2003. 232 p.
7. Vonnegut K. Harrison Bergeron . Welcome to the Monkey House. New York : Dial Press Trade Paperbacks, 2013. 331 p.
8. Vonnegut K. Player Piano. New York : Dial Press, 2006. 341 p.
9. Vonnegut K. 2BRO2B: вебсайт. URL: <https://audiobook-online.com/wp-content/uploads/2015/05/KurtVonnegut-2BRO2B/> (дата звернення: 18.01.2024).
10. Online Etymology Dictionary: вебсайт. URL: https://www.etymonline.com/word/state#etymonline_v_22015 (дата звернення: 18.01.2024).
11. Oxford English Dictionary Online: вебсайт. URL: <http://www.oed.com> (дата звернення: 18.01.2024).
12. Roget's Thesaurus of Synonyms and Antonyms: вебсайт. URL: <https://archive.org/details/Rogets-Thesaurus> (дата звернення: 18.01.2024).

REFERENCES

1. Plysak D. Khudozhnia komunikatsiia VS dyskurs: do problemy spivvidnesennia poniat [Fictional communication VS discourse: to the problem of correlation of concepts] MOVA: naukovo-teoretychnyi chasopsys z movoznavstva. Odesa : Astropynt, 2012. № 18. С. 208–211. [in Ukrainian].
2. Bonvillain N. Language, culture and communication: The meaning of messages New York: Prentice-Hall, 1993. 421 p.
3. Bradbury R. Fahrenheit 451. Seattle: Anthology, 2016. 192 p.
4. Gyori G. Semantic change and cognition. *Cognitive linguistics*. Berlin: Walter de Gruyter, 2002. № 13. P. 123–166.
5. Orwell G. 1984: вебсайт. URL: <https://www.planetebook.com/1984/> (Last accessed: 18.01.2024).
6. Rakova, M. The Extent of the literal: metaphor, polysemy and theories of concepts. Basingstoke; New York, 2003. 232 p.
7. Vonnegut K. Harrison Bergeron. Welcome to the Monkey House. New York : Dial Press Trade Paperbacks, 2013. 331 p.
8. Vonnegut K. Player Piano. New York : Dial Press, 2006. 341 p.
9. Vonnegut K. 2BRO2B: URL: <https://audiobook-online.com/wp-content/uploads/2015/05/KurtVonnegut-2BRO2B/> (Last accessed: 18.01.2024).
10. Online Etymology Dictionary: URL: https://www.etymonline.com/word/state#etymonline_v_22015 (Last accessed: 18.01.2024).
11. Oxford English Dictionary Online: вебсайт. URL: <http://www.oed.com> (Last accessed: 18.01.2024).
12. Roget's Thesaurus of Synonyms and Antonyms: URL: <https://archive.org/details/Rogets-Thesaurus> (Last accessed: 18.01.2024).